DOMSTOLENS DOM (första avdelningen)
den 15 juli 2004 *

I mål C-345/02,

angående en begäran enligt artikel 234 EG, från Hoge Raad der Nederlanden (Nederländerna), att domstolen skall meddela ett förhandsavgörande i det vid den nationella domstolen anhängiga målet

mellan

Pearle BV,

Hans Prijs Optiek Franchise BV,

Rinck Opticiëns BV

och

Hoofdbedrijfschap Ambachten,

* Rättegångsspråk: nederländska.

angående tolkningen av artikel 92.1 i EG-fördraget (nu artikel 87.1 EG i ändrad lydelse) och artikel 93.3 i EG-fördraget (nu artikel 88.3 EG),

meddelar

DOMSTOLEN (första avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden P. Jann samt domarna A. Rosas, S. von Bahr, R. Silva de Lapuerta och K. Lenaerts (referent),

generaladvokat: D. Ruiz-Jarabo Colomer,
justitiesekreterare: R. Grass,

med beaktande av de skriftliga yttranden som inkommit från:

— Pearle BV, Hans Prijs Optiek Franchise BV och Rinck Opticiëns BV, genom P. E. Mazel, advocaat,

— Hoofdbedrijfschap Ambachten, genom R.A.A. Duk, advocaat,

— Nederländernas regering, genom S. Terstal, i egenskap av ombud,

— Europeiska gemenskapernas kommission, genom J. Flett och H. van Vliet, båda i egenskap av ombud,

med hänsyn till förhandlingsrapporten,

efter att muntliga yttranden har avgivits vid förhandlingen den 29 januari 2004 av: Nederländernas regering, företrädd av H.G. Sevenster, i egenskap av ombud, och av kommissionen, företrädd av H. van Vliet,

och efter att ha hört generaladvokatens förslag till avgörande den 11 mars 2004,

följande

Dom

1 Hoge Raad der Nederlanden har, genom beslut av den 27 september 2002 som inkom till domstolen den 30 september samma år, i enlighet med artikel 234 EG ställt frågor angående tolkningen av artikel 92.1 i EG-fördraget (nu artikel 87.1 EG i ändrad lydelse) och artikel 93.3 i EG-fördraget (nu artikel 88.3 EG).

2 Frågorna har uppkommit i en tvist angående lagenligheten av de avgifter som Hoofdbedrijfschap Ambachten (nedan kallat HBA) har ålagt sina medlemmar, däribland sökandena i målet vid den nationella domstolen, i syfte att finansiera en gemensam reklamkampanj till förmån för företag i optikerbranschen.

Tillämpliga bestämmelser

De gemenskapsrättsliga bestämmelserna

3 I artikel 92.1 i EG-fördraget föreskrivs följande:

"Om inte annat föreskrivs i detta fördrag, är stöd som ges av en medlemsstat eller med hjälp av statliga medel, av vilket slag det än är, som snedvrider eller hotar att snedvrida konkurrensen genom att gynna vissa företag eller viss produktion, oförenligt med den gemensamma marknaden i den utsträckning det påverkar handeln mellan medlemsstaterna."

4 I artikel 93 i EG-fördraget föreskrivs följande:

"1. Kommissionen skall i samarbete med medlemsstaterna fortlöpande granska alla stödprogram som förekommer i dessa stater. Den skall till medlemsstaterna lämna förslag till lämpliga åtgärder som krävs med hänsyn till den pågående utvecklingen eller den gemensamma marknadens funktion.

2. Om kommissionen, efter att ha gett berörda parter tillfälle att yttra sig, finner att stöd som lämnas av en stat eller med statliga medel inte är förenligt med den gemensamma marknaden enligt artikel 92 [nu artikel 87 EG], eller att sådant stöd missbrukas, skall den besluta om att staten i fråga skall upphäva eller ändra dessa stödåtgärder inom den tidsfrist som kommissionen fastställer.

...

3. Kommissionen skall underrättas i så god tid att den kan yttra sig om alla planer på att vidta eller ändra stödåtgärder. Om den anser att någon sådan plan inte är förenlig med den gemensamma marknaden enligt artikel 92 [nu artikel 87 EG], skall den utan dröjsmål inleda det förfarande som anges i punkt 2. Medlemsstaten i fråga får inte genomföra åtgärden förrän detta förfarande lett till ett slutgiltigt beslut.

5 I första stycket i kommissionens meddelande av den 6 mars 1996 om försumbart stöd (EGT C 68, s. 9) (nedan kallat meddelandet om försumbart stöd) anges följande: "Även om varje statligt ekonomiskt stöd som beviljas ett företag i större eller mindre utsträckning snedvrider eller hotar att snedvrida konkurrensen mellan detta företag och dess konkurrenter som inte får ett sådant stöd, så har inte allt stöd någon kännbar inverkan på handeln och konkurrensen mellan medlemsstaterna. Detta gäller särskilt för stöd på ganska låga belopp."

6 Enligt det andra stycket i meddelandet om försumbart stöd skall artikel 92.1 i fördraget inte anses tillämplig i fråga om stöd som uppgår till högst ett belopp på 100 000 ecu (nu 100 000 euro) under en period på tre år, som börjar löpa när det första försumbara stödet betalas ut. Detta belopp är tillämpligt på alla kategorier av stöd, oberoende av stödets form eller syfte, med undantag av exportstöd som inte omfattas av nämnda meddelande.

Den nationella lagstiftningen

Den nederländska lagen om yrkesorganisationer

7 Wet op de bedrijfsorganisatie (nederländsk lag om yrkesorganisationer, nedan kallad WBO) av den 27 januari 1950, i ändrad lydelse, var tillämplig vid tidpunkten för omständigheterna i målet vid den nationella domstolen. I denna lag regleras uppgiften, sammansättningen, arbetsmetoden, ekonomin och tillsynsskyldigheten för de yrkesorganisationer som fått i uppdrag att organisera och utveckla sitt verksamhetsområde. Enligt artikel 71 WBO skall nämnda yrkesorganisationer inte bara bevaka de intressen som företagen i den berörda sektorn och deras anställda har, utan även ta hänsyn till allmänintresset.

8 Enligt artikel 73 WBO skall yrkesorganisationernas styrelser till lika delar bestå av representanter för arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer.

9 Den nederländska lagstiftaren har gett yrkesorganisationerna de befogenheter som krävs för att de skall kunna fullgöra sina åligganden. Organisationernas styrelser får bland annat, med stöd av artikel 93 WBO, utfärda de stadgor som de anser nödvändiga för att fullgöra de uppgifter som avses i artikel 71 i samma lag, i syfte att främja såväl den verksamhet som företagen inom den ekonomiska sektorn i fråga bedriver som arbetsvillkoren för de anställda i dessa företag. Stadgorna i fråga godkänns av Sociaal-Economische Raad (rådet för ekonomiska och sociala frågor) och får inte begränsa konkurrensen enligt artikel 93 femte stycket WBO.

10 I artikel 126 WBO föreskrivs en möjlighet för yrkesorganisationer att, för att kunna uppfylla sina uppgifter, anta stadgar genom vilka medlemmarna åläggs att betala avgifter. De allmänna avgifterna används för att finansiera yrkesorganisationens ordinarie funktion, medan de obligatoriska "särskilda avgifterna" används för särskilda ändamål.

Den nederländska lagen om administrativa förfaranden som rör yrkesorganisationer

11 Wet houdende administratieve rechtspraak bedrijfsorganisatie (lagen om administrativa förfaranden som rör yrkesorganisationer) av den 16 september 1954, i ändrad lydelse, var tillämplig vid tidpunkten för omständigheterna i målet vid den nationella domstolen. I denna lag regleras det förvaltningsrättsliga förfarandet i tvister som rör yrkesorganisationer.

12 Enligt artiklarna 4 och 5 i denna lag kan fysiska och juridiska personer som direkt berörs av ett beslut som en yrkesorganisation har fattat väcka talan vid College van Beroep voor het Bedrijfsleven (handelsrättslig förvaltningsdomstol enligt nederländsk rätt) om de anser att beslutet strider mot en allmän tillämpningsföreskrift. Enligt artikel 33.1 i samma lag skall talan väckas inom trettio dagar, räknat från den dag då beslutet delgavs, överlämnades eller verkställdes.

13 Enligt nederländsk rättspraxis i fråga om formell rättskraft skall en civilrättsdomstol när en talan om återbetalning av felaktigt inbetalda belopp har anhängiggjorts vid den utgå ifrån att det beslut på vilket betalningen är grundad är rättsenligt, såväl formellt som innehållsmässigt, i det fall den berörda personen inte har använt sig av något av de ordinära administrativa rättsmedlen.

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågorna

14 Bolagen Pearle BV, Hans Prijs Optiek franchise BV och Rinck Opticiëns BV (nedan kallade sökandena i målet vid den nationella domstolen) är etablerade i Nederländerna och verksamma inom optikerbranschen. Därmed är de med stöd av WBO anslutna till HBA, som är en offentligrättslig yrkesorganisation.

15 På begäran av det privata optikerförbundet Nederlandse Unie van Opticiëns (nedan kallat NUVO), i vilket Pearle m.fl. då var medlemmar, beslutade HBA att med stöd av en sådan stadga som antagits enligt 126 WBO, från och med år 1988 ålägga sina medlemmar att betala en obligatorisk "särskild avgift" i syfte att finansiera en gemensam reklamkampanj till förmån för företagen i branschen. Därefter ålades årligen en liknande avgift, åtminstone fram till år 1993.

16 Beloppet som sökandena i målet vid den nationella domstolen skulle betala uppgick till 850 nederländska gulden per företag. Sökandena i målet vid den nationella domstolen har inte inlett något administrativt förfarande mot HBA:s beslut om att ålägga dem avgifter.

17 Den 29 mars 1995 väckte sökandena i målet vid den nationella domstolen talan mot HBA vid Rechtbank i 's-Gravenhage och yrkade att stadgorna om införande av de obligatoriska avgifterna skulle ogiltigförklaras och att HBA skulle förpliktas att återbetala de belopp som felaktigt hade inbetalats med stöd av dessa stadgor.

18 Sökandena hävdade att de tjänster som hade tillhandahållits i form av en reklamkampanj utgjorde statligt stöd i den mening som avses i artikel 92.1 i fördraget och att HBA:s stadgor om införande av avgifter för att finansiera detta stöd därför borde ha anmälts till kommissionen med tillämpning av artikel 93.3 i fördraget.

19 I en mellandom avkunnad vid den nationella domstolen i första instans godtogs delvis sökandenas argument. Efter det att denna dom hade upphävts efter överklagande, överklagades den till Hoge Raad der Nederlanden.

20 Mot bakgrund av dessa omständigheter beslutade Hoge Raad att vilandeförklara målet och ställa följande tolkningsfrågor till domstolen:

"1. Skall en stadga som den förevarande varigenom avgifter för finansiering av gemensamma reklamkampanjer fastställs, anses utgöra en (del av en) stödåtgärd i den mening som avses i artikel 92.1 [i EG-fördraget], och måste avsikten att genomföra denna anmälas till kommissionen enligt artikel 93.3 [i EG-fördraget]? Gäller detta endast en förmån i form av organiserande och erbjudande av gemensamma reklamkampanjer, eller gäller det även det sätt på vilket dessa finansieras, såsom den stadga i vilken avgifter fastställs eller de avgiftsbeslut som antas med stöd av denna? Gör det därvid någon skillnad om de gemensamma reklamkampanjerna erbjuds (företag i) samma bransch som den beträffande vilken de ifrågavarande avgiftsbesluten gäller? Om svaret är jakande, vilken är då denna skillnad? Är det därvid av betydelse huruvida de utgifter som det offentligrättsliga organet har förorsakats i sin helhet kompenseras av den särskilda avgift som de företag som drar nytta av tjänsten måste betala, så att förmånen inte innebär en kostnad för staten? Är det därvid av betydelse att nyttan av de gemensamma reklamkampanjerna har fördelats mer eller mindre jämnt över hela branschen och att även de enskilda företagen i denna anses ha erhållit en mer eller mindre likvärdig nytta eller fördel av dessa kampanjer?

2. Gäller anmälningsskyldigheten i artikel 93.3 [i EG-fördraget] varje stödåtgärd eller enbart stödåtgärder som överensstämmer med kriterierna i artikel 92.1 [i EG-fördraget]? Har en medlemsstat för att undgå anmälningsskyldigheten ett utrymme för att skönsmässigt bedöma huruvida en stödåtgärd uppfyller kriterierna i artikel 92.1 [i EG-fördraget]? Om denna fråga skall besvaras

jakande, vilket utrymme för skönsmässig bedömning har den? I vilken utsträckning kan utrymmet för skönsmässig bedömning inverka på anmälningsskyldigheten i artikel 93.3 [i EG- fördraget]? Är det så att anmälningsskyldigheten inte upphör att gälla förrän det är rimligt att anta att det inte är fråga om en stödåtgärd?

3. Om den nationella domstolen ... kommer till slutsatsen att det är fråga om en stödåtgärd i den mening som avses i artikel 92.1 [i EG-fördraget], måste den då beakta *de minimis*-regeln, såsom den formulerats av kommissionen i ... [meddelandet om försumbart stöd], vid bedömningen av huruvida åtgärden skall anses utgöra en stödåtgärd som skall anmälas till kommissionen enligt artikel 93.3 [i EG-fördraget]? Om denna fråga skall besvaras jakande, måste *de minimis*-regeln även tillämpas retroaktivt på stödåtgärder som införts före offentliggörandet av denna regel, och hur skall då regeln i fråga tillämpas på stödåtgärder i form av årliga gemensamma reklamkampanjer som kommer en hel bransch till godo?

4. Följer det av dom av den 11 juli 1996 i mål C-39/94, SFEI m.fl. (REG 1996, s. I-3547), som rör den ändamålsenliga verkan av artikel 93.3 [i EG-fördraget], att den nationella domstolen måste ogiltigförklara såväl stadgorna som det avgiftsbeslut som antagits med stöd av dessa stadgor, och skall den nationella domstolen förplikta det offentligrättsliga organet att betala tillbaka avgiften trots att den i nederländsk rättspraxis utvecklade regeln om ... formell rättskraft utgör hinder för detta? Har det härvid betydelse att en återbetalning av avgiften faktiskt inte upphäver den fördel som branschen och de enskilda företagen har erhållit genom de gemensamma reklamkampanjerna? Utgör gemenskapsrätten hinder för att helt eller delvis efterge återbetalningen av den särskilda avgiften när den nationella domstolen bedömer att branschen eller de enskilda företagen skulle dra en orättmätig fördel av att nyttan av reklamkampanjerna inte kan återgå *in natura*?

5. Kan ett offentligrättsligt organ som i strid med artikel 93.3 [i fördraget] har underlåtit att anmäla en stödåtgärd åberopa den ovannämnda regeln om

avgiftsbeslutets formella rättskraft för att undgå återbetalningsskyldighet, då den person till vilken beslutet var riktat, vid tidpunkten för antagandet av beslutet och inom fristen för inledande av ett administrativt förfarande mot detta, inte hade underrättats om att stödåtgärden, som avgiften utgör en del av, inte hade anmälts? Skall en enskild utgå ifrån att myndigheten har uppfyllt sin anmälningsskyldighet enligt artikel 93.3 [i EG-fördraget]?"

Tolkningsfrågorna

Inledande synpunkter

21 Den nationella domstolen vill med sina tre första frågor, som skall prövas gemensamt, i huvudsak få klarhet i huruvida HBA:s finansiering av reklamkampanjer till förmån för företag i optikerbranschen skall anses utgöra statligt stöd i den mening som avses i artikel 92.1 i EG-fördraget och, om så behövs med beaktande av bestämmelserna om försumbart stöd, om de av HBA antagna stadgorna, genom vilka HBA:s medlemmar åläggs avgifter i syfte att finansiera dessa kampanjer, utgjorde en del av en sådan stödordning som skulle ha anmälts till kommissionen enligt artikel 93.3 i EG-fördraget. Den nationella domstolen vill alltså veta om även de obligatoriska avgifter som sökandena i målet vid den nationella domstolen har ålagts, med hänsyn till deras direkta anknytning till stöd som i förekommande fall inte har anmälts, är rättsstridiga på så sätt att de i princip skall återbetalas.

22 Med den fjärde och den femte frågan vill den nationella domstolen få klarhet i huruvida den ändamålsenliga verkan av artikel 93.3 i EG-fördraget, i ett fall som det förevarande, utgör hinder för tillämpning av den i nederländsk rättspraxis utvecklade regeln om formell rättskraft.

Den första, den andra och den tredje frågan

Yttranden som har inkommit till domstolen

23 Sökandena i målet vid den nationella domstolen och kommissionen har hävdat att HBA:s finansiering av en reklamkampanj till förmån för företag i optikerbranschen utgör sådant statligt stöd som avses i artikel 92.1 i EG-fördraget som borde ha anmälts till kommissionen enligt artikel 93.3 i fördraget. De har förklarat att begreppet stöd i artikel 92.1 i EG-fördraget omfattar såväl de fördelar som ges direkt av en medlemsstat som de som ges genom ett offentligt eller privat organ som i likhet med HBA har utsetts eller inrättats av denna stat (dom av den 13 mars 2001 i mål C-379/98, PreussenElektra, REG 2001, s. I-2099).

24 En åtgärd som ett offentligt organ vidtar i syfte att gynna vissa företag eller produkter förlorar inte sin karaktär av statligt stöd enbart av den anledningen att den helt eller delvis finansieras med hjälp av skatteliknande avgifter som det offentliga organet ålägger de berörda företagen (dom av den 22 mars 1977 i mål 78/76, Steinike och Weinlig mot Tyskland, REG 1977, s. 595; svensk specialutgåva, volym 3, s. 329, och av den 11 november 1987 i mål 259/85, Frankrike mot kommissionen, REG 1987, s. 4393, punkt 23). Artikel 92.1 i EG-fördraget skulle således kunna vara tillämplig på en åtgärd, även om den helt eller delvis har finansierats med hjälp av den typen av avgifter.

25 Enligt sökandena i målet vid den nationella domstolen och kommissionen borde den nederländska regeringen ha informerat kommissionen om stödordningens samtliga beståndsdelar. Såväl sättet på vilket kampanjen genomfördes som den finansieringsmetod som användes borde ha anmälts (dom av den 25 juni 1970 i mål 47/69, Frankrike mot kommissionen, REG 1970, s. 487; svensk specialutgåva, volym 1, s. 449).

26 HBA har gjort gällande att den gemensamma reklamkampanj som den har främjat inte utgör statligt stöd i den mening som avses i fördraget. När myndigheter genomför en sådan kampanj till förmån för en viss sorts affärsverksamhet, hantverksmässig eller industriell och finansierar den med hjälp av en obligatorisk avgift som för de berörda motsvarar nyttan av den, saknas nämligen inslaget av statliga medel.

27 Den nederländska regeringen har anfört att en stadga som antas av ett offentligt organ på begäran av ett privat organ, genom vilken avgifter avsedda att finansiera en gemensam reklamkampanj införs, inte utgör statligt stöd i den mening som avses i artikel 92.1 i EG-fördraget. Den har erinrat om domstolens rättspraxis (dom av den 16 maj 2000 i mål C-83/98 P, Frankrike mot Ladbroke Racing och kommissionen, REG 2000, s. I-3271, och domen i det ovannämnda målet PreussenElektra), enligt vilken endast fördelar som direkt eller indirekt ges med hjälp av statliga medel skall anses utgöra stöd i den mening som avses i nyssnämnda bestämmelse. Regeringen har understrukit att om i förevarande fall HBA, tack vare sin lagstadgade behörighet, har använts som ett verktyg för uppbörd och tilldelning av de insamlade medlen i syfte att fullgöra ett mål som i förväg har uppställts av aktörer inom den aktuella yrkesgruppen, sakande organet i fråga fri förfoganderätt över dessa medel.

Domstolens bedömning

28 Det framgår av artikel 93.3 i EG-fördraget att kommissionen skall underrättas om alla planer på att vidta eller ändra stödåtgärder. Om den anser att en sådan plan inte är förenlig med den gemensamma marknaden, skall den utan dröjsmål inleda det förfarande som anges i artikel 93.2 i EG-fördraget. Medlemsstaten i fråga får inte genomföra åtgärden förrän detta förfarande lett till ett slutgiltigt beslut.

29 Det framgår av domstolens rättspraxis att när finansieringsmetoden, bland annat i form av obligatoriska bidrag, utgör en del av stödåtgärden måste kommissionens prövning av en stödåtgärd med nödvändighet också omfatta finansieringsmetoden (dom av den 21 oktober 2003 i de förenade målen C-261/01 och C-262/01, Van Calster m.fl., REG 2003, s. I-122490, punkt 49, och av den 27 november 2003 i de förenade målen C-34/01-C-38/01, Enirisorse, REG 2003, s. I-14243, punkt 44).

30 För att kommissionen skall kunna göra sin prövning på grundval av fullständiga uppgifter skall i ett sådant fall en sådan anmälan av stödåtgärden som avses i artikel 93.3 i EG-fördraget även omfatta dess finansieringsmetod. I annat fall kan det inte uteslutas att en stödåtgärd, som inte skulle ha ansetts vara förenlig om kommissionen hade haft kännedom om dess finansieringsmetod, förklaras förenlig med den gemensamma marknaden (domen i det ovannämnda målet Van Calster m. fl., punkt 50).

31 Det ankommer på de nationella domstolarna att säkerställa de enskildas rättigheter om de nationella myndigheterna har underlåtit att uppfylla sina skyldigheter enligt artikel 93.3 i EG-fördraget (se, för ett liknande resonemang, dom av den 21 november 1991 i mål C-354/90, Fédération nationale du commerce extérieur des produits alimentaires och Syndicat national des négociants et transformateurs de saumon, REG 1991, s. I-5505, punkt 12, svensk specialutgåva, volym 11, s. 463, och av den 16 december 1992 i mål C-17/91, Lornoy, REG 1992, s. I-6523, punkt 30). För att kunna avgöra huruvida en statlig åtgärd har vidtagits i strid med denna bestämmelse kan de nationella domstolarna bli tvungna att tolka begreppet statligt stöd i artikel 92.1 i fördraget (se domen i det ovannämnda målet Steinike och Weinlig, punkt 14, och dom av den 30 november 1993 i mål C-189/91, Kirsammer-Hack, REG 1993, s. I-6185, punkt 14, samt domen i det ovannämnda målet SFEI m. fl., punkt 49). Anmälningsskyldigheten och förbudet mot genomförande i artikel 93.3 i EG-fördraget avser nämligen planer på att vidta eller ändra sådant stöd som avses i artikel 92.1 i EG-fördraget.

32 Domstolen erinrar även om fast rättspraxis, enligt vilken samtliga villkor i nämnda bestämmelse skall vara uppfyllda för att en åtgärd skall anses utgöra statligt stöd (se dom av den 21 mars 1990 i mål C-142/87, Belgien mot kommissionen, kallat Tubemeuse, REG 1990, s. I-959, punkt 25, svensk specialutgåva, volym 10, s. 369, av den 14 september 1994 i de förenade målen C-278/92–C-280/92, Spanien mot kommissionen, REG 1994, s. I-4103, punkt 20, av den 16 maj 2002 i mål C-482/99, Frankrike mot kommissionen, REG 2002, s. I-4397, punkt 68, och av den 24 juli 2003 i mål C-280/00, Altmark Trans och Regierungspräsidium Magdeburg, REG 2003, s. I-7747, punkt 74).

33 I artikel 92.1 i fördraget anges fyra villkor. För det första måste det röra sig om en statlig åtgärd eller en åtgärd som vidtas med hjälp av statliga medel. För det andra måste denna åtgärd kunna påverka handeln mellan medlemsstaterna. För det tredje skall mottagaren av stödet gynnas. För det fjärde skall åtgärden snedvrida eller hota att snedvrida konkurrensen (domen i det ovannämnda målet Altmark Trans och Regierungspräsidium Magdeburg, punkt 75).

34 Beträffande det första villkoret skall det enligt fast rättspraxis inte göras åtskillnad mellan stöd som ges direkt av staten och stöd som ges genom ett offentligt eller privat organ som har utsetts eller inrättats av denna stat (se dom av den 7 juni 1988 i mål 57/86, Grekland mot kommissionen, REG 1988, s. 2855, punkt 12, domen i det ovannämnda målet PreussenElektra, punkt 58, och dom av den 20 november 2003 i mål C-126/01, GEMO, REG 2003, s. I-13769, punkt 23).

35 För att förmåner skall anses utgöra stöd i den mening som avses i artikel 92.1 i EG-fördraget krävs emellertid att de tilldelas direkt eller indirekt med hjälp av statliga medel och att de kan tillskrivas staten (se dom av den 21 mars 1991 i mål C-303/88, Italien mot kommissionen, REG 1991, s. I-1433, punkt 11, svensk specialutgåva, volym 11, s. 115, domen av den 16 maj 2002 i det ovannämnda målet Frankrike mot kommissionen, och domen i det ovannämnda målet GEMO, punkt 24).

36 Även om HBA är ett offentligt organ förefaller det inte som om den aktuella reklamkampanjen har finansierats med hjälp av sådana medel som nationella myndigheter kunde förfoga över. Det framgår tvärtom av beslutet om hänskjutande att HBA finansierade den aktuella kampanjen med medel som hade samlats enkom för denna genom obligatoriska avgifter från medlemmar som drog nytta av den. Syftet med HBA:s medverkan var inte att skapa en förmån som skulle utgöra en ytterligare kostnad för staten eller ovannämnda organ. De kostnader som det offentliga organet har förorsakats på grund av nämnda reklamkampanj kompenseras nämligen fullt ut av de avgifter som de gynnande företagen har erlagt (se, för ett liknande resonemang, dom av den 17 mars 1993 i de förenade målen C-72/91 och C-73/91, Sloman Neptun, REG 1993, s. I-887, punkt 21; svensk specialutgåva, volym 14, s. 47).

37 Det framgår vidare av handlingarna i målet att det var NUVO, ett privat optikerförbund, som tog initiativ till reklamkampanjen och inte HBA. Såsom generaladvokaten har understrukit i punkt 76 i sitt förslag till avgörande fungerade HBA endast som ett verktyg för uppbörd och tilldelning av de insamlade medlen i syfte att fullgöra ett rent affärsmässigt mål som i förväg uppställts av aktörer inom den aktuella yrkesgruppen och inte ett som de nederländska myndigheterna hade uppställt.

38 Förevarande mål skiljer sig således från det som gav upphov till domen i det ovannämnda målet Steinike och Weinlig. Den fond som det målet handlade om finansierades för det första både med hjälp av direkta statliga bidrag och genom att en avgift, vars procentsats och underlag hade fastställts i den lag genom vilken fonden i fråga infördes, togs ut av de anslutna företagen. För det andra användes fonden i fråga för att fullgöra ett mål som staten hade uppställt, vilket var att främja jordbruk, skogsbruk och den inhemska livsmedelsindustrin. I domen i det ovannämnda målet av den 11 november 1987, Frankrike mot kommissionen, hade på samma sätt DEFI-kommittén, vilken erhöll intäkter från skatteliknande avgifter som med stöd av en förordning utfärdad av den franska regeringen togs ut på

textilvaror i Frankrike, verkställt åtgärder som denna regering hade vidtagit till förmån för den franska textil- och klädbranschen.

39 Av det anförda följer att det första villkoret som skall vara uppfyllt för att en åtgärd skall anses utgöra statligt stöd enligt artikel 92.1 i fördraget inte är uppfyllt under sådana omständigheter som dem i målet vid den nationella domstolen.

40 Den metod med vilken reklamkampanjen finansierades utgjorde följaktligen inte en del av ett sådant stöd som avses i artikel 92.1 i EG-fördraget. Finansieringsmetoden behövde därför inte anmälas till kommissionen enligt de villkor som föreskrivs i artikel 93.3 i EG-fördraget. Under dessa förhållanden saknas anledning att besvara den fråga som Hoge Raad der Nederlanden har ställt i fråga om betydelsen av meddelandet om försumbart stöd för bedömningen av huruvida denna skyldighet har iakttagits.

41 Med beaktande av samtliga dessa överväganden skall de tre första frågorna besvaras enligt följande. Artiklarna 92.1 och 93.3 i EG-fördraget skall tolkas så, att stadgor som antas av en offentligrättslig yrkesorganisation i syfte att finansiera en reklamkampanj, som anordnas till förmån för och på initiativ av dess medlemmar, genom att medlemmarna i fråga betalar in avgifter som skall avsättas för finansieringen av nämnda kampanj, utgör inte en del av en sådan stödåtgärd som avses i dessa bestämmelser och behöver inte anmälas i förväg till kommissionen, i den mån kampanjen har finansierats med medel som den offentligrättsliga yrkesorganisationen i fråga inte vid någon tidpunkt har haft fri förfoganderätt till.

Den fjärde och den femte frågan

42 Den nationella domstolen vill med dessa frågor i huvudsak få klarhet i huruvida gemenskapsrätten, under sådana omständigheter som dem i målet vid den nationella domstolen, utgör hinder för att de behöriga domstolarna tillämpar den i nederländsk rättspraxis fastslagna regeln om formell rättskraft enligt vilken dessa inte har någon möjlighet att pröva giltigheten av HBA:s beslut om att ålägga sökandena i målet vid den nationella domstolen avgifter, om besluten har fattats på grundval av stadgor som antagits i strid med artikel 93.3 i EG-fördraget.

43 Det framgår emellertid av svaret på frågorna 1–3 att de av HBA utfärdade stadgorna om införande av avgifter i syfte att finansiera den aktuella reklamkampanjen inte utgör en del av en sådan stödåtgärd som avses i artikel 92.1 i EG-fördraget och att det inte behövdes någon anmälan till kommissionen i förväg. Eftersom frågorna vilar på en hypotes som inte är uppfylld i förevarande fall, saknas anledning att besvara dessa frågor.

Rättegångskostnader

44 De kostnader som har förorsakats den nederländska regeringen och kommissionen, vilka har inkommit med yttranden till domstolen, är inte ersättningsgilla. Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i målet vid den nationella domstolen utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den nationella domstolen att besluta om rättegångskostnaderna.

På dessa grunder beslutar

DOMSTOLEN (första avdelningen)

— angående de frågor som genom beslut av den 27 september 2002 har ställts av Hoge Raad der Nederlanden — följande dom:

Artikel 92.1 i EG-fördraget (nu artikel 87.1 EG i ändrad lydelse) och artikel 93.3 i EG-fördraget (nu artikel 88.3 EG) skall tolkas så, att stadgor som antas av en offentligrättslig yrkesorganisation i syfte att finansiera en reklamkampanj, som anordnas till förmån för och på initiativ av dess medlemmar, genom att medlemmarna i fråga betalar in avgifter som skall avsättas för finansieringen av nämnda kampanj, utgör inte en del av en sådan stödåtgärd som avses i dessa bestämmelser och behöver inte anmälas i förväg till kommissionen, i den mån kampanjen har finansierats med medel som den offentligrättsliga yrkesorganisationen i fråga inte vid någon tidpunkt haft fri förfoganderätt till.

Jann Rosas von Bahr

Silva de Lapuerta Lenaerts

Avkunnad vid offentligt sammanträde i Luxemburg den 15 juli 2004.

R. Grass P. Jann

Justitiesekreterare Ordförande på första avdelningen